

*ДАЛМАТИНСКА
ЛАЗАРИЦА И
ПРАВОСЛАВНИ
КОСОВЉАНИ*

Велико духовно благо чувано у косовској ризници није само привилегија наше Цркве и нашег рода. То је у исто вријеме и велика обавеза и аманет предака, који подсјећају на одговорност свако ново покољење.

**ДАЛМАТИНСКА
ЛАЗАРИЦА**

И

**ПРАВОСЛАВНИ
КОСОВЉАНИ**

*ПОВОДОМ СТОГОДИШЊИЦЕ
ОСВЕЋЕЊА ТЕМЕЉА
ДАЛМАТИНСКЕ ЛАЗАРИЦЕ
1874 — 1974.*

Издање
Епархијског управног одбора
Шибеник, 1974.

Штампа: »Сава Мухић«, Земун — Маршала Тита 46 — 48.

БЛАЖЕНОЈ УСПОМЕНИ
СВОГ НАЈВЕЋЕГ НЕИМАРА
СТЕФАНА (КНЕЖЕВИЋА),
ЕПИСКОПА ДАЛМАТИНСКОГ
(1853 — 1890.)
ПОВОДОМ СТОГОДИШЊИЦЕ
ЊЕГОВИХ НАПОРА
У ПОДИЗАЊУ
ДАЛМАТИНСКЕ ЛАЗАРИЦЕ
ПОСВЕЂУЈЕ
ОВЕ СКРОМНЕ РЕДОВЕ
ЗАХВАЛА
ЕПАРХИЈА ДАЛМАТИНСКА.

ЕПИСКОП СТЕФАН Кнежевић
(1806, 1853—1890.)

ЕПИСКОП СТЕФАН КНЕЖЕВИЋ родио се у Оћестову 1806. године. Завршио је Богословски факултет у Черновицама. Ту је добио и почасни докторат. Као архимандрит манастира Крке изабран је 1853. године за епископа далматинског. Епископовао је до своје смрти, 1890. године.

Био је велики организатор и један од најзаслужнијих епископа ове Епархије. Унапредио је задарску Богословију и подигао на степен високе школе. Установио је Конзисторију. Био је велики добротвор и оснивач неколико важних фондова.

За живота је подигао храмове: у Бенковцу (1885), Билишанима (1862), Исламу (1868), Јагодњој Горњој (1868), Лишанима (1854), Обровцу (1856), Пољцима (1868), Трибњу (1865), Биочићу (1887), Медвећи (1856), Дрнишу (св. Архангела Михаила 1852), Ивошевцима (1890), Кањанима (1888), Кистању (1890), Скрадину (1878), Коњевратима (1864), Жагровићу (1888), Книну (1866), Далматинском Косову (1889), манастиру Драговићу (1860), Имотском (1883), Отишићу (1889), Зелову (1865), капелу Св. Покрова у Бенковцу (1890), и капелу Светог Саве у манастиру Крки (1876) гдје почивају и његове кости.

Такође је подигао нове парохијске домове: у Бенковцу (1868), Кули Атлагића (1870), Јагодњој Горњој (1868), Обровцу (1870), Трибњу (1869), Брибиру (1874), Церању и Биочићу (1874), Бјелини (1870), Ивошевцима (1856), Кањанима (1868), Бискупији (1885), Голубићу (1860), Жагровићу (1858), Мокром Пољу (1870), Паћанама (1875), и Стрмици (1875) године.

Грб епископа далматинског и истријског
Стефана Кнежевића са његовог саркофага
у капели Светог Саве у манастиру Крки

У првом реду дужници смо Божији што с толиким поносом помињемо да смо потомци косовских мученика и јунака. Богу првенствено припада слава и хвала, јер „је од Њега, и кроз Њега и у Њему све”. (Рим. XI. 36). Од Бога и кроз помоћ Божију дошло је до нас све оно драгоцјено благо чувано у косовској ризници кроз вјекове. Бог је први и прави аутор и дародавац свега што учинише наши видовдански светитељи, мученици и јунаци, и сви њихови слиједбеници. Због тога је одувјек Црква била најбољи тумач Косова, и у храмовима је одувјек Видовдан најдостојније слављен. Стога је Косово непрестано живјело у народу, мада је он тако дуго био на свом огњишту али без слободе, у својој земљи али под туђом влашћу, под својим сунцем али без свјетлости.

За ово постоји још један важан разлог. Што се Божје помоћи више сјећамо, све су мање опасности да се погордимо и заборавимо. Некада су Израиљци заборављајући Божију помоћ пали у тешку гордост што су потомци великих предака: Аврама, Исака и Јакова (Мат. III, 9). Због тога су себе прецјенили а све народе око себе подцјенили, игноришући своје вријеме и догађаје. Тако се на њима испунило оно пророчанство које каже да они „што су сједили у тами видјеше велику свјетлост”, а они из свјетлости одоше у дубоку таму. На овом примјеру морамо се и ми поучити.

Овог Видовдана навршава се стотину година како су освећени темељи наше далматинске Лазарице. Славећи данас успомену на косовске мученике и јунаке, у исто вријеме сјећамо се и наших далматинских Косовљана, који су се овдје вјековима напајали на видовданском врелу, и тако допунили богату косовску ризницу. Поред душа Светог Лазара, Југовића, Обилића, Страхињића и хиљада њихових слиједбеника, овдје су данас с нама и душе наших

многобројних далматинских Косовљана. Њима такође много дугујемо и њима се такође поносимо. Овдје су наши велики духовници: „Косовски Владика” Симеон Кончаревић, један од најзаслужнијих и најсвијетлијих ликова из историје наше Цркве и народа овог краја. Овдје је велики неимар Епископ Стефан Кнежевић, ктитор ове свете Лазарице; Ту је Владика Никодим Милаш, славни канониста и историчар, и велики приложник овог дивног храма; Ту су душе још многих заслужних јерараха, свештеномонаха и свештеника, који су овдје вјерно служили Богу и свом роду.

С нама су овдје такође и душе славних наших јунака: Стојана Јанковића, Илије Смиљанића, Јована Синобада, и још многих других с којима су наши стари овдје војевали.

Исто тако овдје су душе и наших заслужних народних вођа: Саве Бјелановића, Душана Баљака, Божидача Петрановића, мученика Онисима Поповића, и свих других који су из овог нашег свјетилишта покретали важне народне послове.

С нама овдје су данас и наши велики учитељи и просвјетитељи: Доситеј Обрадовић, Вук Стефановић Караџић и сви наши народни учитељи, који су осећајући мирис народне душе у Косовској долини, овамо долазили као вриједне пчеле на мирисне цвјетове, и те медоносне сокове преносили и уносили у нашу општу духовну и културну ризницу.

Овдје су с нама још хиљаде и хиљаде знаних и незнатих наших предака, који су се овдје родили, живјели и много нас задужили. Прелиставајући њихову историју долазимо до радосног сазнања да се за њих, као и некада послје боја на Косову, може рећи: „Све је свето и честито било и миломе Богу приступачно”.

Ово је само половина наше данашње дужности. Јеванђелско начело учи да се више тражи од онога коме је више дато (Мт. XXV, 14—30). Кома је више дато, томе је више и задато. Велико духовно благо чувано у косовској риз-

ници није само привилегија наше Цркве и нашег рода. То је у исто вријеме и велика обавеза и аманет предака, који подсјећају на одговорност свако ново покољење.

Услови живота и односи међу људима се стално мијењају. Због тога је потребно да будемо у току збивања и да познајемо своје вријеме. Није корисно помињати само славна дјела из прошлости. Потребно је из њих доживљавати оно што је од вјечног значаја. Није довољно да помињемо родољубље наших отаца, ако међу нама нема братске слоге и љубави. То је основа сваког родољубља. Зар да се хвалимо врлинама наших славних предака, ако они морају да се стиде наших мана? Данашњи дан је одређен да доживљавамо вјечна дјела наших видовданских великана. Исто тако и дјела свих њихових слиједбеника.

Славећи Видовдан потребно је да се сами препородимо оживљавањем косовских примјера. Нама су такође потребне све оне врлине којима су они овјенчани за сва времена и вјекове: дубока вјера и велика љубав, братска слога и добра воља, самопрегорно родољубље, чојство и јунаштво. Од свега највише нам је потребна данас дубока вјера, којом су они живјели, искрена молитва којом су се надахњивали, и жарка љубав којом су горили. Дубока вјера и планине покреће. Молитва обједињује. Љубав и смрт побјеђује. Она васкрсава добру вољу коју су убиле наше међусобне мржње, злобе и ситне пакости.

Ово је једини начин да се одужимо нашим прецима. То је и најдрагоцјеније уздарје, које им можемо вратити за све што нам оставише у косовској ризници.

Ово је и једини услов да се вратимо својим домовима данас бољи и ведрији, снажнији, храбрији, чистији и светији.

О ВИДОВДАНУ, 1974. године
ДАЛМАТИНСКО КОСОВО

ЕПИСКОП СТЕФАН

ДАЛМАТИНСКО КОСОВО И КОСОВЉАНИ

У плодној долини, испод стрмих обронака Динаре, Козјака и Промине налази се Далматинско Косово. Кроз плодно поље протиче Косовчица, која извире испод Козјака а у близини Книна утиче у Крку. Ову рјечицу Вук у свом „Српском рјечнику” зове Косовицом. Сигурно је у оно вријеме народ тако звао.

Ова долина је насељена српским православним живљем и обухвата села: Марковац, Рамљане, Рибане, Орлић, Уздоље и Звјеринац. Вук Стефановић Караџић, који је боравио у Далматинском Косову 1834. године каже: „Косово — у Далмацији долина опкољена каменитијем планинама, у којој је девет села”. Свакако он овдје подразумева, поред поменутих шест села, још и Бискупију, Раће и Калдрму.

Када је 1890. године кроз ово поље прошла жељезничка пруга, мјесто око жељезничке станице прозвано је Косово.

По свом положају, испресјецаним поточићима, брежуљцима и шумицама ова долина много личи на Косово Поље. Вјероватно је ово био најглавнији разлог што је прозвано овим именом. Поред тога народно предање свједочи да су се далматински Косовљани доселили овамо почетком XVI вијека из Косова Поља. Ово предање се подудара са историјским подацима, који свједоче да је највећа сеоба Срба у Далмацију била између 1521. и 1527. године. У то вријеме су Турци завладали скоро читавом континенталном Далмацијом. Ови крајеви су тада остали пусти.

САВА БЈЕЛАНОВИЋ, прослављени вођа српског народа у Далмацији крајем прошлог вијека. Рођен је у Беврскама 15. X 1850, а умро у Задру 2. марта 1897. Био је народни посланик у Далматинском сабору. Покренуо је издавање »Српског листа« и »Српског гласа«, који су имали велики тираж и значај у оно вријеме. Много је помогао подизање цркве Лазарице, и редовито код ње говорио о видовдanskим саборима.

Народ који је населио ову долину, одликовао се чистотом језика, чувањем традиција, породичном повезаношћу и високом религиозноморалном свијешћу.

Објашњавајући ријеч „Задруга” Вук Караџић узима примјер из Далматинског Косова и пише: „По триесторо чељади слушао сам сам у Србији да се налази у једној кући; али су ми у Далмацији показивали човјека из села Рићана, по презимену Трифуновића, који има шездесет и двоје чељади, међу којима је тринаест жена с мужевима и двије удовице.

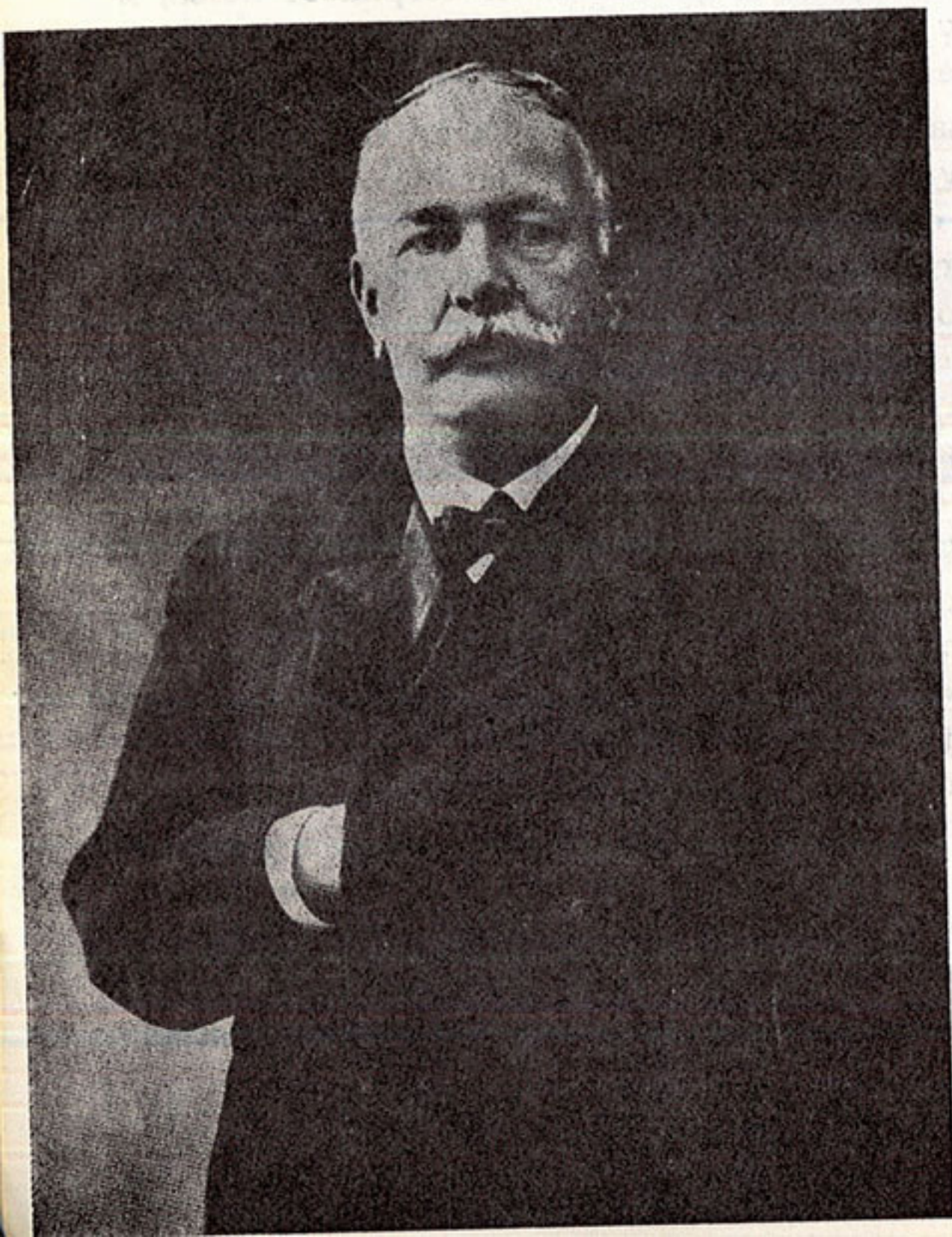
О Божићу и крсном имену и кад кога жене састану се сви у кући, а онако живе по планини и по пољу, а старјешина понајвише у млину. Ова кућа има око хиљаду четири стотине коза и оваца, до педесет говеда и четрнаест коња, и плаћа на годину 21 талијер траварине и око тридесет талијера у име десетка” (Српски рјечник, Беч 1852, стр. 173).

Богатство народне душе овога краја стално је привлачило велике људе који осјећају мирис богате душе, као пчела вриједан цвијет.

Поред Доситеја и Вука овамо су долазили, и одавде предузимали своје напоре, не само највиши црквени великодостојници, већ и сви редом достојни представници народа овог краја, као што су били: Саво Бјелановић, Душан Баљак, Онисим Поповић, Божидар Петрановић и др. Одавде је пореклом по оцу и Симо Матавуљ, један од највећих наших књижевника.

Описујући карактер и особине ових људи крајем прошлог вијека Сава Бјелановић, вођа далматинских Срба из тог времена каже: „То је народ висока, танковјеста стаса, црномањасте боје, и лијепијех ватренијех и милокрвнијех очију. Пази на одјело и чисто се носи. Ношња му је живописна и у њој се слијевају боје: бијела, модра и црвена. Говори чисто пјеснички, онако као што се говори у свој Буковици, у свој овој горкој Далмацији, онако као што се говори у Босни и Херцеговини. Овај народ слави крсно име, и то му је најсвечанији дан у години. Коло и пјесма

најмилија му је забава. У причању и у пјесми спомиње све јунаке српске од Немањића до данас. Свети Саво је народни светитељ, а успомена косовског боја народни год. Пјева о Цару Лази „честитом кољену“, о Милошу, Југовићима, Марку Краљевићу и о њему најближем Стојану Јанковићу, с којијем су његови стари овуда војевали... О Косовљанима се каже, да су се доселили с великога Поља Косова, гдје је био онај наш страшни бој. Не треба заборавити, да се овај народ још сјећа, особито старији људи, како је Доситеј отворио прве српске школе у Плавну, Книнском Пољу и Косову, и како је на Далматинском Косову показао своју љубав чистом народном језику и стао писати „Буквицу“ („Српски глас“ бр. 26, 1896. године).

СИМО МАТАВУЉ,
књижевник,
један од најбољих
представника
српског реализма.
Рођен је
у Шибенику 1852.
а умро
у Београду 1908. г.
Његов дјед
Георгије
је рођен у
Далматинском Косову
1786; преселио се
у Шибеник где је
умро 1859. године

ДАЛМАТИНСКО КОСОВО

И над овим пољем дижу се облаци,
Високо, и чудно, сад црни, сад сјајни:
К'о вихором вејани, олујни барјаци,
К'о вилинске слике, к'о предзнаци тајни.

И над овим пољем, над тим Пољем светим,
Понекад се крила узвију судбине,
И правцима срећним — и правцима клетим,
Да нам наговесте удес Отаџбине.

И ово Косово поприште је наше,
И гробље у коме српски преци леже, —
Гробље, од кога се зли духови плаше,
Док нама бразда оплођује свеже.

Све један до другог, у вечитом миру,
Чувају нам преци сва скривена блага,
Берићет доносе и класу и виру,
Сву власт којом доји српска Мајка драга.

И на овом пољу храм се диже,
Храм Истине вечне светосавске вере:
Молитва у њему до небеса стиже,
Свака љага наша у њему се спере.

Подигосмо олтар Цару Мученику
И на пољу овом, да нам патње блажи,
И кад год прићемо овом жртвенику,
Витештвом и надом да нам срца снажи.

И ово Косово наше је поприште,
И над њим судбине јављају се знаци
И оно од Срба вечне жртве иште;
Лазареве славе и њим сјају зраци...

*Садашњи изглед
цркве Светог Илије у Марковцу
(Далматинско Косово)*

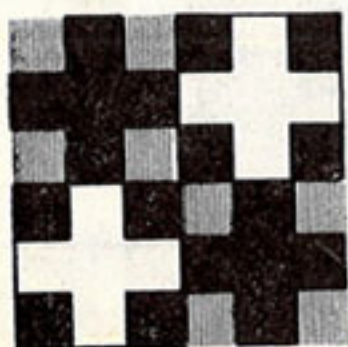

НАЈСТАРИЈЕ ЦРКВЕ У ДАЛМАТИНСКОМ КОСОВУ

По народном предању у Марковцу (десетак километара југоисточно од Книна) на извору Косовчице подигнута је прва црква брвнара у првој половини XVI вијека. Ова црква је била и прво народно збориште. Ту су се Косовљани скупљали на договарања по свим питањима које су наметале дате историјске прилике. Прича се да су их једном код те цркве Турци изненадили са Козјака, и поубијали све мушкарце, које су ту затекли, а цркву запалили. Звона са цркве су бацили у оближњи извор „Мочи-ло“. То је било прво крваво крштење далматинских Косовљана. Касније је било још таквих крштења велики број. Историјски подаци свједоче да је ово подручје било једно од најважнијих одакле су покретана сва најзначајнија народна и црквена прегнућа нашег народа у Далмацији.

Народна прича говори да се Марковчанима стално причињавало у главо ноћно доба као да звоне звона из „Мочи́ла”, докле нису подигли нову цркву Светог Илије. Над вратима ове цркве пише да је подигнута 1590. године. Те је године дошао у Далмацију дабробосански митрополит Аксентије, који је тада у име пећких патријарха управљао српском црквом у Далмацији. Вјероватно је тада и осветио ову цркву Светог Илије у Марковцу. Симеон Кончаревић у свом „Љетопису” каже да је тада највише боравио у Косову, мада претпоставља да је био „можда и у другим мјестима гдје су српске цркве постојале.”

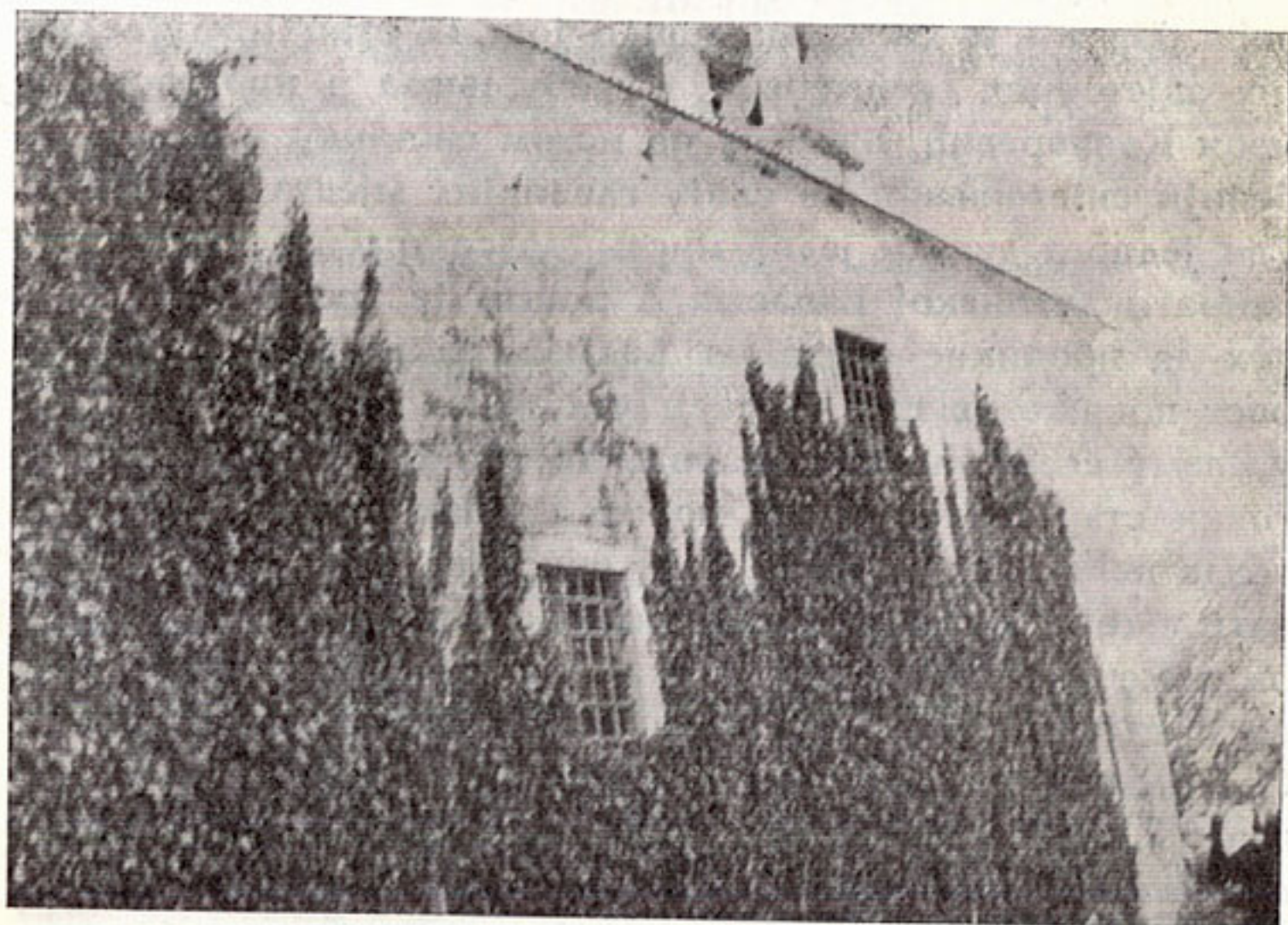
Црква Светог Илије у Марковцу је велика светиња. Украшена је драгоцјеним иконама и свештеним сасудима. Снабђевена је вриједним књигама. У наше вријеме је обновљена и споља и изнутра. 1968. године подигнут је нови звоник при овом храму, пошто је стари био дотрајао.

Код ове цркве 1750. године, одржан је на Ваведење тзв. „Косовски збор”. То је био догађај од ванредног значаја. У ствари ово је био црквенонародни сабор организован у борби против притиска унијатске акције и политичке стеге Млетачке републике, која је тада ријешила да збрише православље и српство у Далмацији. На овом сабору је изабран за епископа далматинског прото бенковачки Симеон Кончаревић. Он је хиротонисан за епископа благословом пећког патријарха Атанасија II. Епископ Симеон Кончаревић је био један од најсвијетлијих ликова историје Српске православне цркве у Далмацији и историје далматинских Срба. Најчешће се потписивао „косовски владика”.

Друга стара црква у овом крају је храм Свете Тројице у Бискупји (око 5 км. југоисточно од Книна). Немамо података када је ова црква подигнута. Зна се да је 1577. године била обновљена. Сазидана је од камена. Звоник је касније дозидан. Ова црква је такође снабђевана вриједним иконама. По неким написима на гробовима околу храма може се доћи до интересантних података о историји овог села.

У Бискупји је рођен 1872. године Онисим Поповић, народни јунак и мученик, који је био и предсједник црквене општине у Бискупји. О њему ће посебно бити овдје ријечи.

Црква Свете Тројице у Бискупји

ЦРКВЕНОНАРОДНИ САБОР КОД ЦРКВЕ СВЕТОГ ИЛИЈЕ У МАРКОВЦУ — КОСОВО

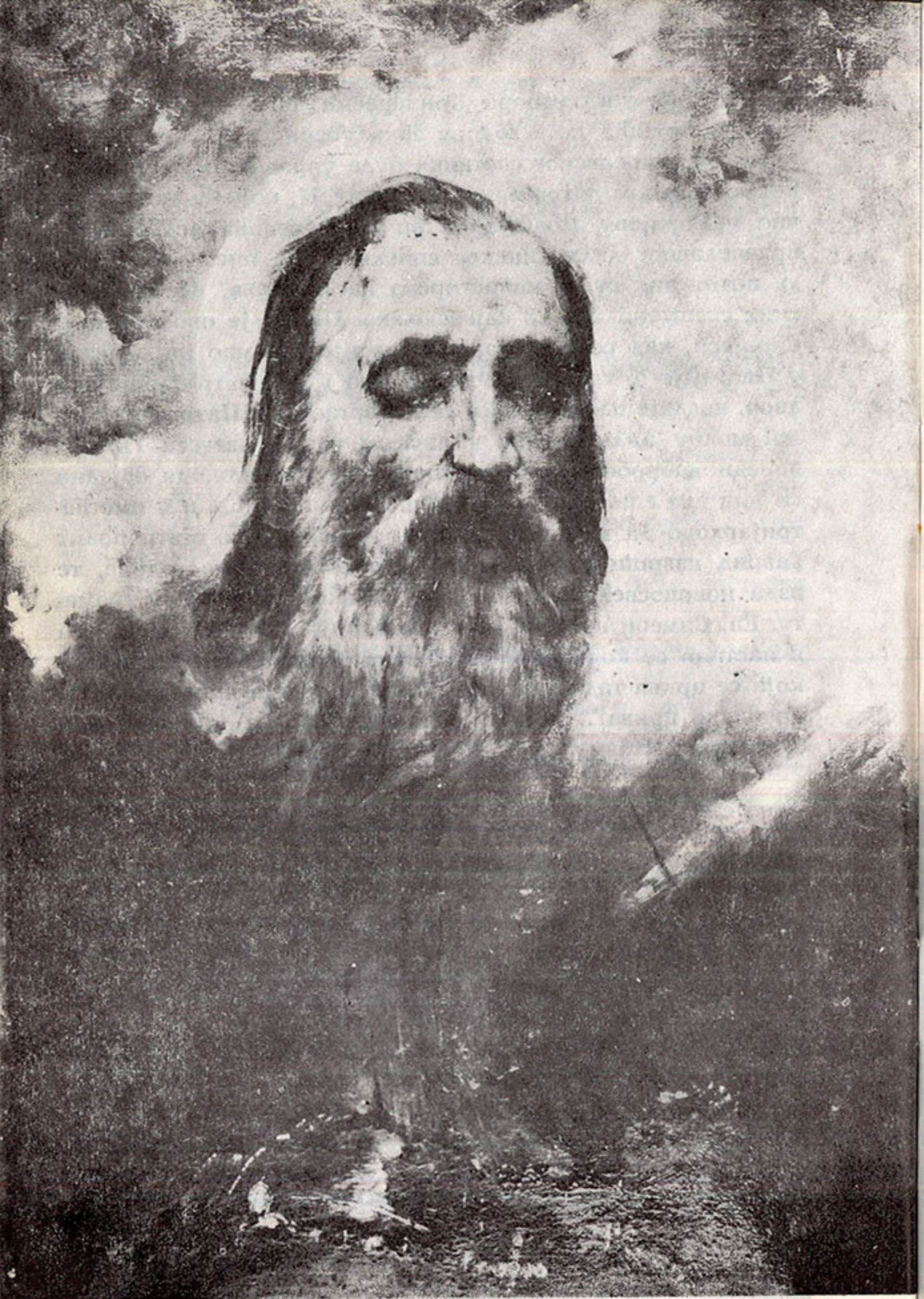
На основу Кончаревићевог „Љетописа” и других историјских докумената Милаш описује црквенонародни сабор одржан на Ваведење 1750. године код цркве светог Илије у Марковцу — Косово овако:

„На Ваведеније исте ове 1750. године буде састанак манастирских настојатеља код цркве св. Илије на Косову под предсједништвом грчког настојатеља Никанора Рајевића. На тај је састанак дошло још 12 старијих угледнијих свјетовних свештеника, а међу њима и протопоп Симеон Кончаревић. Били су на истом састанку и многи виђенији свјетовњаци из свију главнијих мјеста Далмације. Сви једнога духа и једне мисли, да се треба до крајности опирати латинској напасти. А пошто је требало тај исти дух да проникне свуда по Далмацији и да се једнодушност покаже свугдје, а ради уздржања те једнодушности у свему свештенству и народу требао је епископ, као духовни старјешина свију; пошто су пак сви знали да им влада неће дати да имају свог епископа, или ће их заваравати у томе, као и прије пустим обећањима, — то и одлуче на поменутом састанку да изаберу себи сами епископа и да замоле српског патријарха, да им тог епископа посвети. Ова одлука буде одмах и изведена, и буде од свију једногласно изабран протопоп Симеон Кончаревић за далматинског епископа.

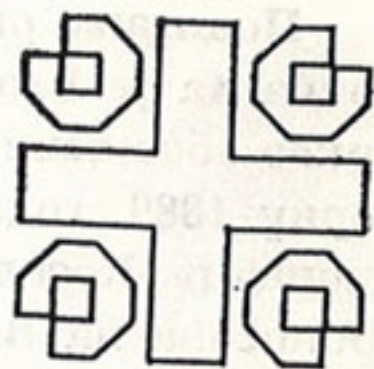
Послије тога избора Кончаревић пође у ман. Крупу, и уочи Божића исте године закалүбери се. Међутијем са истог оног косовског састанка буде управљено колективно писмо српском патријарху Атанасију II, који је тада бора-вио у Сарајеву, молбом да би Кончаревића посветио за православног далматинског епископа. На писму патријарху потписани су: 3 манастирска настојатеља, 10 парохиј-ских свештеника и 28 свјетовњака. Писмо је ово стигло у Сарајево, кад се патријарх Атанасије спремао на одлазак у Пећ, гдје је тек тада доведен био у ред патријаршијски двор, послије пљачке којој се подвргао био. Патријарх ува-жи молбу Далматинаца и писмом од 21. августа 1751. г. нареди дабробосанском митрополиту Гаврилү, да заједно са још два епископа хиротонише Кончаревића, и у име па-тријархово да му изда односну грамату. Ово митрополит Гаврил изврши у Требињу 15. септембра исте године, те изда новопосвећеном епископу Симеону прописану грама-ту. Еп. Симеон поврати се у Далмацију одмах послије тога и настани се код цркве св. Јована Крститеља у Бенковцу, која се црква тада назвала и послије свагда називала „вла-дичанска црква”. (Епископ Никодим Милаш, Православна Далмација, Нови Сад, 1901, стр. 398, 399).

Поглед на село Марковац и цркву Светог Илије (изглед с почетка овог вијека.)

Обретење (налажење) главе
КНЕЗА ЛАЗАРА,
сликао Борђе Крстић
(Народни музеј у Београду)

ЦРКВА ЛАЗАРИЦА

Због даљине и броја вјерника осјећала се давно потреба за подизање још једног храма у Косовској долини. Залагањем и иницијативом великог неимара и заслужног владике Стефана Кнежевића (1853—1890) почело је 1874. године зидање нове цркве у селу Звјеринцу, на главици, у Косову (десетак километара јужно од Книна). Те исте године је владика Стефан осветио темеље ове цркве и посветио их св. Јоакиму и Ани.

Међутим, када је храм био завршен Владика је промјенио патрона, и ову цркву посветио Светом Великомученику Српском Кнезу Лазару. Разлог за ово је сасвим јасан. Владика је морао да крије ову идеју од аустријских власти до свршетка подизања цркве. Друкчије би сигурно власти омеле ову акцију да су знале да ће црква бити посвећена Светом Кнезу Лазару, чији култ је у оно вријеме значио оживљавање косовске идеологије међу православним Србима у Далмацији. То је било вријеме националне и вјерске борбе нашег народа и Цркве у Далмацији за бити или не бити. Као и у читавом низу других подухвата, Владика Стефан је и овдје успио. Од дана освећења, црква Лазарица је постала велико духовно свјетилиште. На Видовдан сваке године у њу су се сливале велике масе наших вјерника из читаве Далмације.

Подизање ове цркве је трајало петнаест година. Народ прича да је Владика намјерно одуговлачио завршетак ове цркве због тешких политичких прилика и чекања на јубиларну 1889. годину. Тада је цјело српство славило 500-годишњицу Косовске битке. Црква је довршена и свечано троносана на Видовдан 1889. године. Та свечаност је превазишла све раније наше црквене манифестације у Далмацији. „Српски лист” је забиљежио да је било око 7.000 присутних вјерника и „колико је српства, осим двију српских држава, овакве свечаности није било и нигдје се овако није прославио Видовдан.” (Српски лист, бр. 25, 1889).

Том приликом је писао Стево Бјелић: „На тај начин је осветио Лазарицу популарни Владика Стефан Кнежевић. Он је њу подигао уз сарадњу и помоћ Косовљана и фаланге пробудених далматинских Срба под вођством умнога, поштеног и борбеног Саве Бјелановића. С тим су се далматински Срби показали достојни свог косовског поријекла: подигли су своје Далматинско Косово, као расадник народне мисли на западу, и на њему озидали Лазаре-

Првобитни изглед далматинске Лазарице

Црква „Лазарица” у селу Задарцима на Косову (осв. 15. јуна 1889. г.)
СРПСКИ ПОДМРАЗ ОД ТАМЕ КОСОВА.

Владика Стефан (Кнежевић) са свештенством приликом освећења далматинске Лазарице, на Видовдан 1889. г.

ву цркву као знак да се и у Далмацији поштује и слави онај ко за крст часни и слободу златну положи главу своју". (Глас Привредно-културне матице за Сјеверну Далмацију, 1889, бр. 15—16, јуни 20).

Црква Лазарица је сазидана од тесаног камена у облику крста. Првобитни звоник је био преслица. Иницијативом блаженопочившег Епископа Иринеја Борђевића подигнут је 1935. године нови звоник, који је те „светосавске“ године осветио српски патријарх Варнава уз саслужење епископа: охридскобитолског Николаја, горњокарловачког Максимилијана, захумскохерцеговачког Тихона, далматинског Иринеја, викарног сремског — Саве и око седамдесет свештеника.

Унутрашњост овог храма је украшена врло драгоценим иконостасом који је у оно вријеме стајао 2.400 круна. Набављен је прилозима наших вјерника из читаве Далмације. У љетопису парохије косовске пише да „љепшег, укуснијег и драгоценијег у цијелој Далмацији нема. „Епископ Никодим Милаш је 1899. године поклонио овом храму једну дивну и врло велику икону Светога Кнеза Лазара. Скупљени полијелеј и неколико врло вриједнијех икона је поклонио 1902. године” честити старина Константин Петровић, добри Србин и православац из Земунa, а настањен у Штајерском Грацу”. Тако се каже у љетопису парохије косовске. Један крст од умјетничке вриједности поклонио је Клаудије Шупук из Шибеника. Поред овог племенитог хришћанина, било је још знатан број католика — Хрвата који су прилагали и данас прилажу овом храму.

Садашњи изглед далматинске Лазарице

У току прошлог рата овај храм је био оштећен и пропадао је за читав низ послератних година. Прилозима побожних Косовљана у завичају и исељеништву обновљен је у току 1964. и 1965. године.

Међутим, црква Лазарица је опет пострадала од последњег земљотреса, који је 1970. године погодио Книнску Крајину. На њој су се морали поново вршити велики радови. Потпуно је срушена цјела кровна конструкција па је постављена нова, утврђена бетонским гредама. Извршени су сви потребни радови на звоникү, фасади и унутрашњости ове цркве. Утрошене су велике суме новца примљене највећим дјелом од побожних исељеника из овог краја. Црква је поново синүла у својој првобитној љепоти. Свечано освећење обновљеног храма извршено је на Видовдан 1973. године.

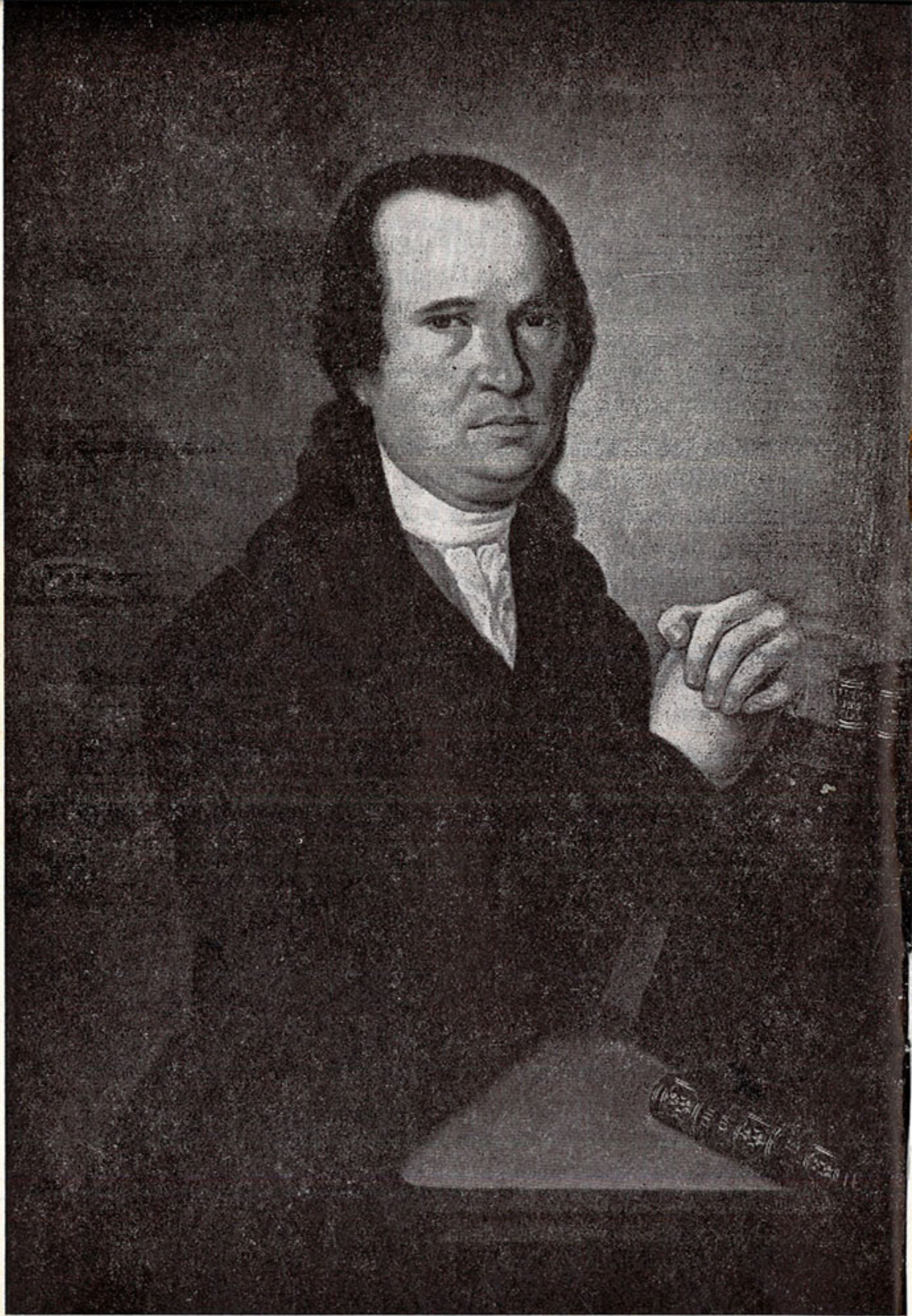

Лав — мотив са хаљине кнеза Лазара од које се остатак чува у Музеју српске Цркве. На металном дугмету са ове хаљине налази се Кнежев амблем — кацига (шлем) са роговима, који је иначе заступљен на новцу и печатима кнеза Лазара и његових насљедника.

БОРАВАК ДОСИТЕЈА ОБРАДОВИЋА У КОСОВСКОМ СЕЛУ ОРЛИЋУ

Године 1764. Доситеј Обрадовић је из села Голубића, у коме је учитељевао после Книнског Поља, због епидемије отишао у село Орлић. Ту га је примио у своју кућу гостољубиви свештеник поп Аврам Симић. У овој кући је у ствари Доситеј започео своју књижевно-просвјетитељску мисију. Ево како то описује Доситеј:

„У трећем мјесецу фторе године, будући ово место близу Босне, окуже се неке куће у Голубићу. Онда ти куд који може бежи, и ја прећем у Косово, гди пребудем у дому попа Аврама Симића један месец. Ови имађаше беседе Златоустога на дјејанија апостолска; ту их станем опет с прилежанијем читати и нека места која би ми најугоднија била, преписивати. Његова најстарија кћи Јелена замоли ме да јој што из те књиге просто српски напишем. Тада ја све оно што сам већ био за се преписао, преведем на просто, и за учинити да оној прекрасној девици читање тога буде пријатније, расположим то на главе, почињућ сваку по азбуки. Она је то тако радо читала и томе се толико радовала, колико да је сву мудрост Соломонову у она два-три табака имала. То су други с великом молбом од ње просили и преписивали; и тако се разнесе и расплоди по свој Далмацији под именом „Доситеовс буквице“. Ово је први повод и узрок да се у мени велика жеља зачне и роди да ми само дотле Бог дарује живот док што српски на штампу издам и прекрасним кћерма и синовом рода мојега соопштим. Милостивни Бог исполнио је желаније моје с лихвоју, сподобивши ме за ово претпријатије љубов и похвалу изабрањејших нације наше, од који сте и Ви, дражајшимој, заслужити.

ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ (1742—1811.)

сликао Урош Кнежевић

(Народни музеј у Београду)

Они људи тако су ми добри и мили били да од толико година и данас срце ми за њима тужи, као да сам се с њима јуче растао. Љубав к науци морала је у мени силна бити кад ме је од њих отргнути могла. Без сумњенија ово слатко и благородно својство, тако неотложно и природно срцу и души нашеј, љубов, мора за нешто вечно опредељено бити, јер би почти залуду било кад би само за тако скоро ишчезајеме предмете битије своје получило". (Живот и прикљученија Димитрија Обрадовића, I — II, изд. Матица српска, Нови Сад 1969. стр. 160—161).

УТИСЦИ ДОСИТЕЈА ОБРАДОВИЋА О СВЕШТЕНСТВУ И НАРОДУ У КОСОВУ И КНИНСКОЈ КРАЈИНИ

Доситеја Обрадовића и његову просветитељску мисију у Далмацији су првенствено прихватили и подржали манастири, цркве, свештенство и монаси. Прве основне школе овде су биле манастирске и црквене.

Доситеј је учитељавао у Книнском Пољу, Голубићу, Орлићу, Плавну и Скрадину. Ево како он описује своје утиске о свештеницима овог краја шездесетих година осамнаестог вијека:

„Пети дан прећем Вучијак планину и сићем у Крупу манастир, и ту се уставим дан-два, за отпочинути и распитати за какво место гди магистра требују. Ту ми кажу за

толика места: да нас је десеторо било, сви би могли намештени бити. Но игуман Теодосије, будући особити пријатељ протопопе Јоана Новаковича у Книнском Пољу и његовога комшије, попа Марка Бједова с Паћена, пошаље ме к њима. Ови ме добри свештеници једва дочекају, и при церкви с.(ветога) Георгија баш пред градом Книњем у дому церковном станем учити децу.

Греческе цркве народ у венецијанској Далмацији, не имајући епископа, они од мирских свештеника, који су познати за своје чесно владање, за добродјетељ и за природни здрави разум, ту су не само у својим парохијама но и у целој провинцији како год патријарси и епископи. Такви су били у време мојег онде пребивања: Јоан Новакович, књинопольски, Аврам Симић косовски и Кричка дернишки. Њима совершенно приличествује оно слово апостола Павла да ко год добро управља домом и фамилијом својом, тај ће и с црквију, то јест с церковним општеством благоразумно управљати. Без науке, јер је нису имали гди получити, али (то што је важно и велико у животу) не само без никакве злобе но и са сваким наравним честним својством украшени. А ово је прекрасна мудрост! Природни разум с чистом љубовију к правди и к честности соједињен! Они су мене називали својим младим учитељем зато што сам ја њихову децу обучавао читати, писати и неким сам предавао и толковао катихисис, како сам могао; бољег од мене ту није било, зато сам ја морао најбољи бити. Али сам ја и не мислећи тада о том, од њих истих, а навластито од Новаковича, с којим сам у комшилuku живио и све празничне дне у његовом друштву био и проводио, најнужније и најлепше у животу лекције примао, то јест лекције непритворности, чистосердечности, љубезности и благонаравија. Каково блаженство и рај на земљи с онаквим светим и добрим људима живити! Оно су прави свеци, а нити знаду нити мисле да су.

Што ћу јоште о њима рећи, сваком ће мило бити чути. Ових свештеника не само фамилије њихове но и парохијални народ, сви су то трудољубиви, добри правдољубиви и поштени људи. При опредељеној плаћи, што ми је свак за своје дете на месец давао, по њиховом установању и обичају, кад би ко довео своје дете, донео би ми две меричице и две оке масла и један велики сирац. Но мој љубезни протопоп Новакович, поп Марко Бједов, Трифун Синобад, Симо Стефанович из града (кромје других многих који би ме радосно дочекивали), никад не би ми

Приликом прославе стогодишњице Доситејеве смрти, за успомену на његов боравак у кући свештеника Аврама Симића у селу Орлићу, у Далматинском Косову, Симо Ј Симић—Чипчија, потомак попа Аврама, подигао је споменик Доситеју Обрадовићу у свом виноград, у близини Ђуковца, недалеко од куће у којој је Доситеј боравао. Споменик је откривен на Видовдан 1911. г.

дали на мојем квартиру залогај хлеба изести. Баш као да су ме под аренду узели били, и кад бих код једнога ручао, морао бих код другогa вечерати, нити је мени надежда из-бављенија дозвољена била. Да сам се и ја за њихову децу трудио, ово је мени нешто од природе; као за себе што добро рад сам научити, тако и што знам другима предавати.

Тригодине, по подоби мојеј, проведем с оним божјим људима, три миле године које всегда с услажденијем срца спомињем и које сам за основаније свему следјућему мојему живљењу положио; зашто сам у њима не само опитом познао и научио него и у јестество себи претворио како човек у ниском состојанију може с малим задовољан, добар и благополучен бити. И кад сам год на неколико година по том премудрога Фенелона у његовом „Телемаху” описаније блаженога сеоског живота читао, всегда ми је срце играло од радости, мислећи: овако су мој Новакович, овако Симић, овако Кричка живили; и мени овако дај, Боже провести живот! (иб. стр. 158—160).

ШЕЗДЕСЕТОГОДИШЊИЦА СМРТИ ОНИСИМА ПОПОВИЋА

У овом крају је живио, радио и често говорио на видованским зборовима код цркве Лазарице Онисим Поповић — народни мученик и јунак овог краја. Он је био и дугогодишњи председник Црквене општине у Бискупији.

О н и с и м Поповић је рођен 1. јуна 1872. године у Бискупији, од оца П а в л а и мајке И к е, у породици која је имала око 70 чланова. Ту је завршио основну школу. Стално читајући народне пјесме, историју свога народа и напредну пољопривредну литературу постао је прави интелектуалац. Он је једини међу сељацима у свом крају имао своју богату библиотеку.

Као најнапреднији земљорадник радио је на унапређивању пољопривреде оснивањем земљорадничких задруга. У свом селу је основао 1907. године „Српску земљорадничку задругу” и постао пионир задругарства у цјелом овом крају. То је био у оно вријеме један од најбољих начина у вођењу борбе за еманципацију села од бездушног искоришћавања градских зеленаша.

Уз помоћ народних свештеника и учитеља Онисим је радио на просвећивању народних маса, ударајући главни акценат на идеју ослобођења од Аустрије и стварања Југо-

Водство II конгреса Савеза српских привредних задруга у Книну 1909. г.

славије. Приликом прославе 100-годишњице смрти Доситеја Обрадовића 1911. године у Београду, Онисим је представљао српске сељаке из Далмације, међу којима је Доситеј учитељујући провео „три миле године свога живота”. Ту је он написао и своја прва дјела. Том приликом је Онисим пропутавао читаву Србију и дошао у додир с првим људима политичког, културног и друштвеног живота Србије. На све је оставио ванредан утисак.

Аустрија је будно пратила Онисимов рад. Чим је избио први свјетски рат инсцениран је у Сињу велеиздајнич-

ки процес против њега. Оптужен је да је наговарао војнике Србе и Хрвате да не иду у рат против Србије и „да не пуцају на Србијанце”. Пронађени су и свјedoци. Онисим Поповић је осуђен на смрт и стријељан у Сињу 16. новембра 1914. године.

Потресан је опис ондашњег младог свештеника у Броћанцу Илије Булована, како је јуначки и мученички умро Онисим Поповић. Овај свештеник је био принудно доведен да Онисима исповједи, причести и допрати до стратишта. Исто тако је мученичком смрћу завршио у почетку другог свјетског рата и Онисимов син М и х а и л о, који је био свештеник у Полачи, код Книна. На Спасовдан 28. маја 1941. године, он је изведен из цркве полачке, у којој је служио св. литургију, и послје неколико дана бачен је у јаму звану „Голубњача”, под Промином.

Ове године у Недјељу месопустну, 17. фебруара, послје архијерејске литургије, у Бискупији, родном мјесту Онисима Поповића, одржан је општи парастос свим умрлим ктиторима и приложницима овог села. Том приликом је посвећена посебна пажња успомени Онисима Поповића. Епископ далматински Стефан, говорећи том приликом на тему „Наши покојници и ми”, истакао је нарочито заслуге Онисима Поповића, као првог човјека овог села и краја. Потом је рецитована пјесма проф. Антона Фарчића: „У спомен Онисиму Поповићу”. Прочитан је и један одјељак из утисака Иве Војновића о Онисиму Поповићу, описаних у „Задњим акордима”. Овај пјесник и књижевник је провео заједно неколико дана с Онисимом у сињском затвору. „Како је умро Онисим Поповић”, спис проте Илије Булована, који је био свједок Онисимове мученичке и јуначке смрти, прочитао је на крају један од присутних богослова.

Овом приликом црква Силаска Светога Духа у Бискупији је била препуна вјерника на које је све ово врло, упечатљиво и незаборавно дјеловало.

КАКАВ ЈЕ ИЗГЛЕДАО ОНИСИМ ПОПОВИЋ

Пјесник и књижевник Иво Војиновић је као таоц 1914. године у јесен одведен у затвор у Сињу. Ту је био затворен и Онисим Поповић заједно с игуманом Јустином Русићем, в.д. пароха у Дицму. Сусрет с њима овако описује:

„Отворише се врата једне ћелије у Сињским судбеним узама и пустише нас унутра — нас два т а о ц а и то: мене и драгог ми друга Дра К. Д. — Наредисмо вечеру, упалише нам свијећу — и у полутами опазисмо два човјека, — два узника. Један млад, малих црних брчића, обучен по грађански. Други, — јуначина. Један од оних идеалних појава наших горских, беговских сељака — властелина, који рекби још отсјевају славом и љепотом Краљевића Марка. Велики црни брци, црне дуге косе, на челу мало проријетке, класичан профил- поносита глава. Господско држање у господској ношњи. Тамно модро сукно, појас около паса, отворена јачерма на прсима, а на јачерми сребрне токе. Бијели широки рукави око кошуље почиваху као крила на кипарском, великом тијелу. — Ја сам таоц Иво Војиновић! — рекох нијемим уозбињеним незнанцима. — Главе се подигнуше, очи ме њихове помиловаше. — Ја сам и г у-

ман Русић из Дицма" рече млађи. — Ја сам Онисим Поповић из Книна надао мирно онај други јунак. И умукосе. — ...Тада започеше они своја приповједања, а то бјеху оне исте, стереотипне глупе и кобне реченице: „rekli су ми, да сам скрио бомбу", — „био сам у Београду на Доситејевој слави" итд. итд. А Онисим још рече: „Туже ме, да сам наговарао војнике, да не пуцају у браћу Србе! ... Петнаест дана касније стријелаше га. — А ономадне, ето дефилирала је војска пред његовим гробом, јер је и за смрти био одријешен од оптужбе и проглашен невин. — Разумијете ли сада, пријатељу мој, зашто се сваки дан споменем у молитвама својим и мученика брата Онисима, е да измоли од Бога да освета не буде тежа од Правде?"...

КАКО ЈЕ УМРО ОНИСИМ ПОПОВИЋ

(Опис свештеника — исповједника Илије Булована)

У јесен 1914. године — мислим 16. новембра — дођоше к мени у парохијски дом у Броћанцу (код Клиса) 2 војна лица (1 наредник-војник и 1 војник-шофер) и рекоше да узмем ствари за једнога који умире и пођем с њима... Ишли смо за Сињ. На путу се ауто поквари и због тога закаснили смо 2 сата, па кад смо дошли у Сињ, војска је — по 4 у реду — под ратном опремом била већ на улици... У Команди Места рекоше ми, да имам да пратим једног осуђеника на стрељање.

Кад сам сишао на улицу, круг војника око осуђеника размакну се и кога видех Онисима Поповића, мог кума венчаног, за кога раније нисам био чуо да је ухапшен, јер смо били далеко један од другог око 100 км, а за време ратно кретање је било онемогућено. — Видевши га, претрнух и ни речи не могах проговорити. Ишли смо упоредо, ћутећи, и тако дошли на место стрељања — изван Сиња.

Дошавши на то место, (окољен војском са три стране, а спреда је био бедем) зажеleo је да се исповеди, али

да се уклони пуковник који је на размаку од 1,1/2 м. стајао поред нас. Казао сам му његову жељу и он се удаљио свега један корак.

На исповести ми је казао да је оптужен због тога што је тобож наговарао Србе војнике, како и где ће се на граници сврстати, не пуцати на Србијанце и тако избегнути погибију, а браћа помоћи... „Нисам ја генерал да распо­ређујем војнике. То је проста измишљотина. Нисам крив” — биле су његове речи.

Потом ме је замолио, да му дам мало хартије ако имам, да напише писмо својима. Дао сам му хартију и требник да наслони.

У писму најпре се обратио пријатељима (писао је ћирилицом) с молбом да помогну његовој породици у свему што јој буде потребно. — Потом се обратио супрузи Симеони с препоруком, да помоћу пријатеља одржи имање, да чува децу и да их учи да буду честити и добри Срби и православци. После тога обраћа се са пар речи деци и препоручује им, да слушају мајку, па ће имати његов и Божји благослов... Завршио је речима „Збогом роде мој: Збогом овај свете!”

Предајући ми писмо, рекао је: Највише бих волио да ово писмо предаш лично, али ко зна шта може бити и с тобом, па ако не будеш могао, пошаљи га поштом. Предао сам га лично. Ово писмо на Команди места истог дана било је прегледано и на њему у немачком језику написано „Може се предати”.

Пошто ми је предао писмо, уз речи „Праштај куме!” пољубили смо се три пута. Доцније ми је речено од неких наших присутних официра, да су неки говорили: „Радије би пуцали у онога попа него у оптуженика, а мора да су у вези кад се љубе”... На ово им је Др. Буро Калебић, лекар, објаснио да се љубимо не зато да би смо били тобож у некој вези, него зато што то црквени обред доноси: („придите посљедњеје цјелованије дадим...”)

Иза тога следовало је читање пресуде и одвођење на место стрељања. Клекао је и очи су му завезане. Противио се томе, али му је речено да тако мора да буде и пристао је.

На знак команде сабљом, приступило је осам војника: 4 су стајала, а 4 из удаљености од оптуженог по прилици од 1/2 метра пуцала — 1 метак у једну ноздрву, друга — у другу, а остала два — у једну и другу страну груди. — Пао је на лице и покривен чаршавом. Предвече у сумрак одведен је (без пратње) на гробље — мислим да је Сувачко — ради сахране.

Узели су и мене да и ја пођем. — На гробљу неко рече, да пок. Онисим има златан сат и да би требало да се узме и пошаље његовој супрузи... Официр дозволи да се отвори мртвачки сандук и сат узме; али сата није било. Онда је један од присутних војника предложи, да се са јачерме покојника откину сребрна дугмад и да се пошаљу његовој жени.

Ја сам то осујетио замоливши, да се то не чини, јер би то само повећало бол његовој жени, а код нас је обичај да покопавамо умрле у најлепшем оделу, па није потребно да се дугмад кидају... Официр је то уважио и дугмад са јачерме нису скидана.

Покојни Онисим сахрањен је у близини самог улаза у гробље (тако ми се тада учинило), поред једног другог гроба. Обилазећи парохију и пролазећи поред гробља, ја сам сваки пут навраћао у гробље да прекадим гроб и помолим се Богу за покој његове душе. И увек сам налазио гроб, без крстаче, јер су поједини непознати фанатици кидали крстачу и један њен део бацили даље на једну страну, а други на другу, и те делове ја бих повремено проналазио, састављао и на гроб постављао.

По ослобођењу доцније — како сам чуо нашавши тако оба упоредна гроба без ознаке, хтело се установити који је стварно гроб Онисимов, па су их откопали и по сребреним дугмадима тачно утврдили његов гроб.

Г у с л а р,
сликао Риста Вукановић
(Народни музеј у Београду)

НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ У СЈЕНЦИ ЦРКВЕНИХ ЗИДОВА

Српске народне пјесме у животу нашег народа и Цркве овог краја су имале такође велики значај, као и у другим нашим крајевима. Дуго времена није било школа. Народна пјесма пјевана уз гусле после службе Божје, у сјенци манастирских и црквених зидова, била је дуго времена једина школа вјере и морала. Пјевало се о свемогућем Богу и о неминовности Његових божанских закона; о Крсној слави и чувању народних обичаја; о вјери, нади и љубави; о грјеху и врлини; о части и поштењу, о смрти и васкрсењу; и том како је „боље изгубити главу него своју огрјешити душу”.

Исто тако поред цркава и манастира пјевало се уз гусле о српској слави и јунаштву; о „љутим биткама и мукама свакојаким”. Пјевајући тако гуслар је будио народни дух, подсјећао на Косово, на слободу и подизао народну душу. Један познати западни књижевник, упознавши нашу народну поезију, рекао је: „Народ који се храни таквим млијеком не може се никада са ропством помирити.

Тако је у сјенци наших цркава и манастира овог краја његована народна пјесма. То је исто било и око наших косовских храмова. Особито се увјек уз гусле чула народна пјесма на чувеним видовданским саборима код далматинске Лазарице.

Грб кнеза Лазара, каџига (шлем) са роговима говечета као челенком — ископан у камену на Кнежевој Припрати у Хиландару; исти такав грб налази се и на цркви Лазарици у Крушевцу.

ПРОПАСТ ЦАРСТВА СРПСКОГА

Полетио соко тица сива,
Од светиње од Јерусалима,
И он носи тицу ластавицу,
То не био соко тица сива,
Веће био светитељ Илија;
Он не носи тице ластавице,
Веће књигу од Богородице,
Однесе је цару на Косово,
Спусти књигу цару на колено,
Сама књига цару беседила:
Царе Лазо честито колено,
Коме ћеш се приволети царству?
Или волиш царству небескоме,
Или волиш царству земаљскоме?
Ако волиш царству земаљскоме,
Седлај коње притежи колане,
Витезови сабље припасујте
Па у Турке јуриш учините,
Сва ће турска изгинути војска;
Ако л' волиш царству небескоме,
А ти сакрој на Косову цркву,
Не води јој темељ од мермера,
Већ од чисте свиле и скерлета.
Па причести и нареди војску,
Сва ће твоја изгинути војска,
Ти ћеш кнеже с њоме погинути.

А кад царе саслушао речи,
Мисли царе мисли свакојаке:
Мили Боже, што ћу и како ћу?
Коме ћу се приволети царству?
Да или ћу царству небескоме?
Да или ћу царству земаљскоме?
Ако ћу се приволети царству,
Приволети царству земаљскоме,
Земаљско је за малена царство,
„А небеско увек и до века”
Цар воледе царству небескоме,
А него ли царству земаљскоме,
Па сакроји на Косову цркву,
Не води јој темељ од мермера,
Већ од чисте свиле и скерлета.
Па дозива српског патријара
И дванаест великих владика,
Те причести и нареди војску.
Истом кнеже наредио војску,
На Косово ударише Турци.
Маче војску Богдан Јуже стари
С девет сина девет Југовића,
Како девет сивих соколова,
У свакога је девет хиљад' војске,
А у Југа дванаест хиљада,
Па се бише и секоше с Турци,
Седам паша бише и убише,
Кад осмога бити започеше,
Ал' погибе Богдан Јуже стари,
И изгибе девет Југовића,
Како девет сивих соколова,
И њихова сва изгибе војска.
Макош' војску три Мрњавчевића
Бан Угљеша и војвода Гојко
И са њима Вукашине краљу,
У свакога триест хиљад' војске,
Па се бише и секоше с Турци:
Осам паша бише и убише,
Погибоше два Мрњавчевића,
Бан Угљеша и војвода Гојко.
Вукашин је грдни рана допо
Њега Турци с коњма прегазише;
И њихова сва изгибе војска.

Маче војску Херцеге Стјепане,
 У Херцега многа силна војска,
 Многа војска шездесет хиљада,
 Те се бише и секоше с Турци:
 Девет паша бише и убише,
 Десетого бити започеше,
 Ал' погибе Херцеге Стјепане,
 И његова сва изгибе војска.
 Маче војску српски кнез Лазаре,
 У Лазе је силни Србаљ био,
 Седамдесет и седам хиљада,
 Па разгоне по Косову Турке,
 Не даду се ни гледати Турком,
 Да камо ли бојак бити с Турци;
 Тад би Лаза надвладао Турке,
 Бог убио Вука Бранковића,
 Он издаде таста на Косову!
 Тада Лазу надвладаше Турци,
 И погибе српски кнез Лазаре,
 И његова сва изгибе војска,
 Седамдесет и седам хиљада;
 Све је свето и честито било
 И миломе Богу приступачно.

*Дјевојке из Врлике
на видовданској прослави
код далматинске Лазарице
1971. године*

КЛЕТВА ДЕВОЈАЧКА

*Умре Конда, једини у мајке.
Жао мајци Конду закопати,
закопати далеко од двора,
већ га носи у зелену башту,
те га копа под жуту наранчу.
Свако га је јутро облазила:
„Сине Конда, јел’ти земља тешка,
ил’ су тешке даске јаворове?”
Проговара Конда из земљице:
„Није мени, мајко, земља тешка,
нит’ су тешке даске јаворове,
већ су тешке клетве девојачке:
кад уздишу, до Бога се чује;
кад закуну, сва се земља тресе;
кад заплачу и Богу је жао!”*

СТОЈАН (Митровић) ЈАНКОВИЋ, највећи и најомиљенији народни јунак из реда далматинских ускока; син Јанка Митровића, браниоца Шибеника из 1647. године; 1666. г. дошао је турског ропства и одведен у Цариград, али се спасао, и после четиринаест месеци дошао је кући. Овај догађај је опјеван у народној пјесми »Ропство Јанковић Стојана« То је једна од најомиљенијих народних пјесама, пјевана уз гусле у Далмацији. (Уљани портрет Јанковић Стојана, рад непознатог умјетника XVII вијека, налази се у Музеју Срба у Хрватској).

Кадно Турци Котар поробише,
 поараше дворе Јанковића,
 заробише Смиљанић — Илију,
 Заробише Јанковић — Стојана.
 У Илије млада оста љуба,
 млада љуба од петнаест дана;
 у Стојана млаћа оста љуба,
 млаћа љуба од недеље дана.
 У Стамбол и' одведоше Турци,
 поклонили цару честитоме.
 Тамо били за девет година
 и десет за седам месеци,
 тамо и' је царе потурчио,
 код себе им дворе саградио.
 Ал' беседи Смиљанић Илија:
 „Ој Стојане, да мој мили брате,
 сутра јесте петак, турски светац,
 цар ће отић с Турцима у шетњу,
 а царица с булама у шетњу;
 већ ти кради кључе од ризница,
 ја ћу красти кључе од арова,
 пак да пушта блага награбимо,
 да узмемо два добра коњица,
 да бежимо у Котаре равне,
 да гледамо робље неробљено,
 да љубимо лице нељубљено.”
 И ту су се браћа послушала.
 Кад освану петак, турски светац,
 оде царе с Турцима у шетњу,
 а царица с булама у шетњу;
 Стојан краде кључе од ризница,
 а Илија кључе од арова,
 награбише небројена блага,
 па узеше два добра коњица,
 побегоше у Котаре равне.
 Кад су били близу до Котара,
 ал' говори Јанковић Стојане:
 „О Илија да мој мили брате,
 иди, брате, двору бијеломе,
 а ја идем моме винограду,

винограду, моме рукосаду,
да погледам мога рукасада:
ко га веже, ко ли га залива,
коме ли је допао у руке".
Од' Илија двору бијеломе,
Стојан оде своме винограду.
Наће мајку Јанковић Стојане,
наће мајку у свом винограду;
косу реже остарјела мајка,
косу реже на виноград веже,
а сузама лозицу залива
и спомиње свог Стојана сина:

Мотив каменог
украса са цркве
Лазарице
у Крушевцу.

„Ој Стојане јабуко од злата!
Мајка те је већ заборавила,
снае Јеле заборавит нећу;
снао Јело, неношено злато!”

Божлио је Јанковић Стојане:
„Божја помоћ, сиротице стара!
Зар ти немаш никога млађега
да тебека виноград уради,
већ посрћеш стара и невољна?”

Она њему боље одговара:
„Жив ми и здрав, делијо незнана!
Немам, рано, никога млађега
до Стојана јединога сина.
Њега једног заробише Турци,
а и њега и Илију мога,
Стојанова брата стричевића.
Од Илије млада оста љуба,
млада љуба од петнаест дана;
мог Стојана млаћа љуба оста,
млаћа љуба од недеље дана.
Моја снаша адмаско колено,
чекала га за девет година
и десете за седам месеци,
данас ми се млада преудаје;
ја не могу од јада гледати,
већ побего' саду винограду.”

Кад је Стојан разумео речи,
брзо оде двору бијеломе,
заста тамо кићене сватове;
лепо су га свати дочекали:
како с коња, тако за трпезу.
Кад се Стојан вина понапио,
поче Стојан тијо беседити:

„Браћо моја кићени сватови,
јели тестир мало попевати?”
Говоре му кићени сватови:
јесте тестир, делијо незнана!
Јесте тестир, а да зашто није?”

Кличе Стојан танко гласовито:
„Вила гњиздо тица ластавица,
вила га је за девет година,
а јутрос га поче да развија;
долети јој сив-зелен соколе
од столице цара честитог,
па јој неда гњиздо да развија.”

Том се свати ништа не сећају,
досети се љуба Стојанова,
отпусти се од ручног девера,
брзо оде на горње чардаке,
па дозива сеју Стојанову:
„Заовице, рођена сестрице!
Ето'т браца господара мога!”

Кад зачула сеја Стојанова,
она стрча доле низ чардаке,
трипут совру очима прегледа
док је брацу лице угледала;
а кад брацу лице угледала;
руке шире, у лица се љубе,
једно друго сузама умива
од радости и од жеље живе.

Ал, говоре кићени сватови:
„Господару, Јанковић — Стојане,
а што ћемо ми за наше благо
Ми смо много истрошили благо?
док смо твоју љубу испросили.”

Беседи им Јанковић — Стојане:
„Стан'те, браћо кићени сватови,
док се мало сестрице нагледам!
Ласно ћемо ми за ваше благо,
ласно ћемо ако јесмо људи.”

Кад се Стојан сестрице нагледа,
лепо Стојан свате даривао:
ком мараму, ком кошуљу танку,
младожењи рођену сестрицу.

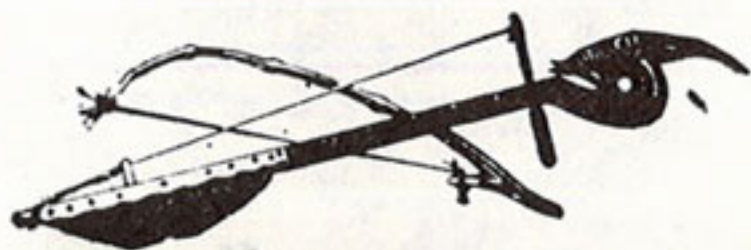
И одоше кићени сватови.

*Кад увече о вечери било,
иде мајка у двор кукајући,
она кука као кукавица
и спомиње свог Стојана сина:
„Ој Стојане, јабуко од злата
Стоју мајка већ заборавила,
снае Јеле заборавит нећу;
Снао Јело, неношено злато!
Ко ће стару дочекати мајку?
Ко пред мене стару ишетати?
Ко ће стару запитати мајку:
јеси ли се уморила мајко?”*

*Кад зачула љуба Стојанова,
ишетала пред дворе бијеле,
прими мајку на господске руке,
и говори својој старој мајци:
„Ти не кукај, моја стара мајко!
Тебе стару огрејало сунце:
Ево теби твог Стојана сина!”*

*Кад угледа остарила мајка,
кад угледа свог Стојана сина,
мртва мајка на земљицу паде.*

*Лепо Стојан оправдио мајку,
како царски ваља и требује.*

ИЗ АЛБУМА
ХРАМОВА
ДАЛМАТИНСКОГ
КОСОВА

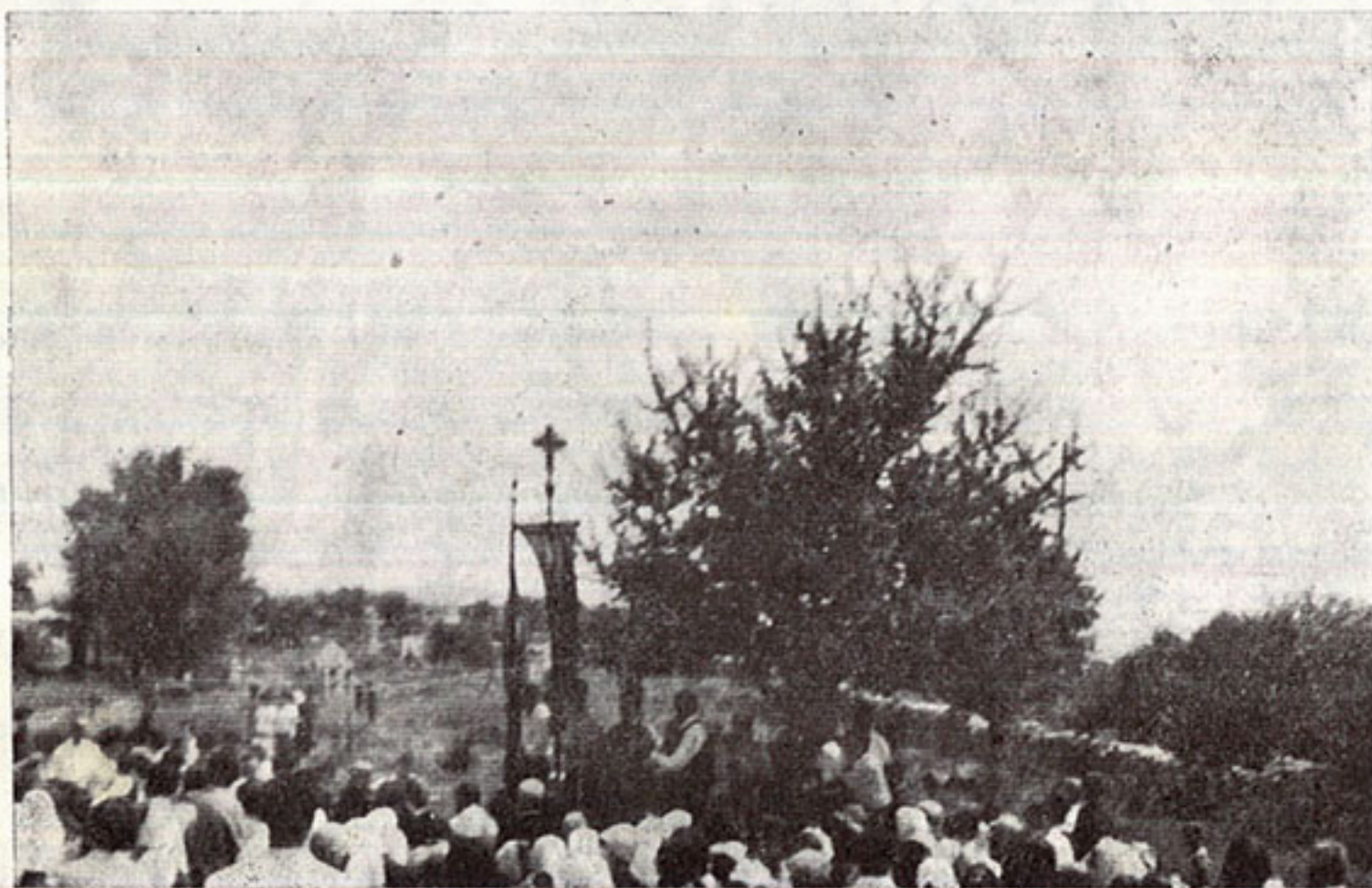
Видовданска литија код далматинске Лазарице, 1971. год.

Литија код цркве Св. Илије у Марковцу (Далм. Косово) 1964. г.

У црквеној порти уселу Марковцу

Литије код цркве у Марковцу, 1965.

Приликом освећења новог звоника у далм. Марковцу, 1968. г.

*Јереј Милан Вуковић, свештеник у Марковцу
са ученицима вјеронауке*

Код цркве Свете Тројице у Бискупији 1970. г. о храмовној слави

Код цркве у Бискупији на Духове, 1973.

Ношење иконе Светог Кнеза Лазара у Далматинском Косову, 1968.

Свештенство у лигији код далматинске Лазарице на Видовдан, 1969.

Пјевачко друштво »Обилић« из Београда на видовданској прослави код далматинске Лазарице 1966. г.

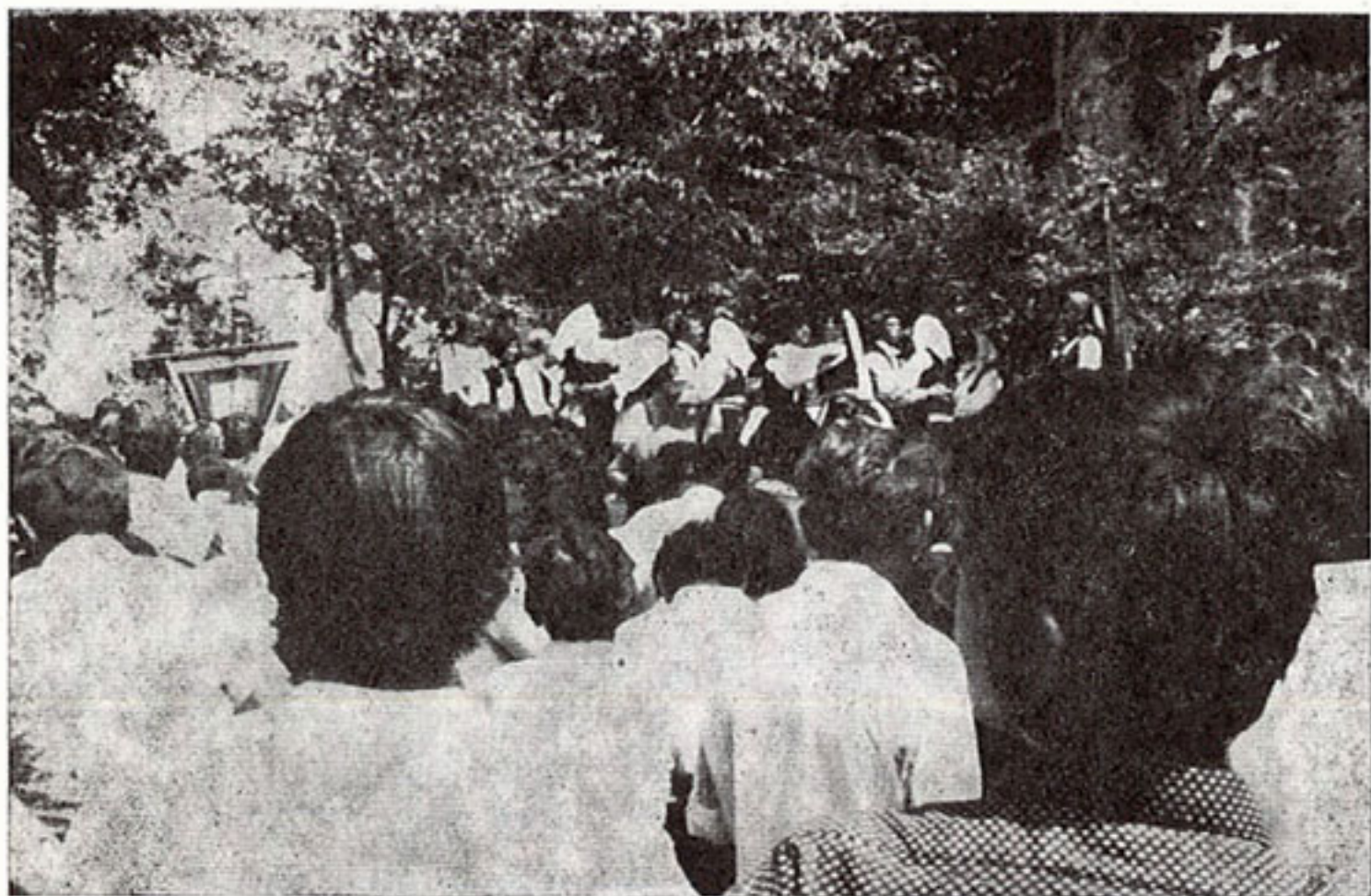

*Народ прати програм видовданске прославе код далматинске
Лазарице, 1972. г.*

*Православна омладина из разних крајева Далмације узима учешће
у видовданској прослави код цркве Лазарице у Далматинском Косову*

Код далматинске Лазарице на Видовдан 1970.

Културноумјетничко друштво »Миланка Кљајић« из Брђана (Банија) на Видовданској прослави код далматинске Лазарице 1973.

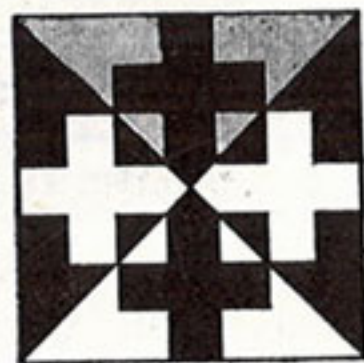

Садржај

	страна
Епископ Стефан Кнежевић	4
Коме дато томе и задато	7
Далматинско Косово и Косовљани	11
Далматинско Косово <i>пјесма А. Фарчића</i>	15
Најстарије цркве у Далматинском Косову	16
Црквенонародни сабор код цркве Светог Илије у Марковцу — Косово	20
Црква Лазарица	23
Боравак Доситеја Обрадовића у косовском селу Орлићу	29
Утисци Доситеја Обрадовића о свештенству и народу у Косову и Книнској Крајини	31
Шездесетогодишњица смрти Онисима Поповића	35
Какав је изгледао Онисим Поповић	38
Како је умро Онисим Поповић	39
Народне пјесме у сјенци црквених зидова	43
Пропаст царства српскога <i>нар. пјесма</i>	44
Клетва дјевојачка <i>народна пјесма</i>	47
Ропство Јанковић Стојана <i>нар. пјесма</i>	49
Из албума храмова Далматинског Косова	55

ДАЛМАТИНСКА ЛАЗАРИЦА
И ПРАВОСЛАВНИ КОСОВЉАНИ
Поводом стогодишњице
освећења темеља
Далматинске Лазарице
1874—1974.

Издао
Епархијски управни одбор
Шибеник

Није корисно помињати само сла-
вна дјела из прошлости. Потреб-
но је из њих доживљавати оно
што је од вјечног значаја.

Није довољно да помињемо родо-
љубље наших отаца, ако међу на-
ма нема братске слоге и љубави,
које су основа сваког родољубља.

Зар да се хвалимо врлинама на-
ших славних предака, ако они
морају да се стиде наших мана?

